

δὲν δύναται νὰ τοὺς διατάξῃ ὡς πρὸς τοῦτο. Εἰς περίπτωσιν δὲ μως κατεπειγούσης ἀνάγκης, σοχάζομαι ὅτι δὲν ἤθελε κάμει ἀδικίαν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἤθελεν ἀποκατασταθῆ εἰς μέρος τούτου τοῦ τόπου, διδάσκων τοὺς Ἀραβὰς τὸν τρόπον νὰ τὸν κάμωσι διὰ τῆς καλλιέργειας νὰ ἐξαρκῆ εἰς τὰς ἐδικὰς τῶν χρείας καὶ εἰς ἐκεῖνας τῶν νέων παροίκων του.

§. 98. Κατ'ὶσχεῖς μερικῶν μόνον μερῶν ἢ δικαιωμάτων, εἰς τόπον ἀδέσποτον.

Ἦμπορεῖ ἐπίστε νὰ συμβῆ νὰ εὐχαρισηθῆ τις νὰ ἐξουσιάσῃ μερικὰ μέρη, ἢ δικαιώματα εἰς τόπον ἀδέσποτον, καὶ νὰ ἀδιαφορῆ διὰ τὰ ἐπίλοιπα. Εἶναι ἐλεύθερος τότε κάθε ἄλλος νὰ κυριεύσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αὐτὸς παρημέλησε μόνον ὀφείλει πάντοτε νὰ σεβασθῆ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν τῶν δικαιωμάτων, ὅσα προαπέκτησεν ὁ πρῶτος. Καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις, εἶναι καλὸν νὰ διευθετῶνται τὰ πάντα διὰ συνθήκης, ὡς ἐν γένει γίνεται μεταξὺ τῶν πεφωτισμένων ἐθνῶν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Η'.

Κανόνες ὡς πρὸς τοὺς ξένους.

§. 99. Ὅποια πρέπει νὰ ᾔναι ἡ διαγωγή τῆς πολιτείας ὡς πρὸς τοὺς ξένους.

ᾐλήσαμεν προλαβόντως (Βιβλ. Α'. §. 213.) Περὶ κατοίκων, ἢ ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὴν διαμονὴν των εἰς τόπον, τοῦ ὁποῖου αὐτοὶ δὲν εἶναι πολῖται. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ξένων, οἵτινες διαβαίνουν, ἢ διατρίβουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, εἴτε δι' ὑποθέσεις των, εἴτε μόνον ὡς ὁδοιπόροι. Αἱ σχέσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνουσι μὲ τὴν κοινωνίαν, εἰς ἣν εὐρίσκονται, ὁ σκοπὸς τῆς ὁδοιπορείας των καὶ τῆς διατριβῆς των, τὰ καθήκοντα τῆς ἀνθρωπότητος, τὰ δικαιώματα, τὸ συμφέρον καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς πολιτείας, ἧτις τοὺς δέχεται, τὰ δίκαια ἐκεῖνου, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτοὶ ἀνήκουσιν, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ, συνδυασμέναι καὶ προσηρησμέναι κατὰ τὰς περιπτώσεις, προσδιορίζουσι τὸν τρόπον, καθ' ὃν

πρέπει να φέρεται τις προς αυτούς, και τα ως προς τους ιδίους δικαιώματα και καθήκοντα. Ο σκοπός όμως τούτου του Κεφαλαίου δεν είναι τόσο να δείξη τί απαγορεύουσιν ή φιλανθρωπία και ή δικαιοσύνη ως προς τους ξένους, όσον να αναπτύξη τους επί ταύτης της ύλης καθήκοντας του δικαίου των έθνών, οί όποιοι συμβάλλουσιν εις τόν να ασφαλίσωσι τα δικαιώματα έκάστου, και να μη συγχωρήσωσι να ταραττεται ή ήσυχία των έθνών από τας διαφοράς των μερικών.

§. 100. Περί εισόδου εις την επικράτειαν.

Επειδή είναι ελεύθερος ό δεσπότης όποιουδήποτε τόπου να απαγορεύση την είσοδόν του, όταν θέλη, έχει αναμφιβόλως και την εξουσίαν να προσδιορίση τας αίρέσεις, υπό τας όποιας συγκατανεύει να την επιτρέψη, και τούτο, ως προείπομεν, είναι συνέπεια του της κυριότητος δικαίου. Αλλά τίς δεν αισθάνεται ότι ό δεσπότης του τόπου οφείλει να σέβεται τα καθήκοντα της ανθρωπότητας; Η παρατήρησις αύτη αποβλέπει όλα τα δικαιώματα. δύναται ό ιδιοκτήτης των να τα μεταχειρισθῆ ελευθέρως, και με ταύτην την χρήσιν δεν άδικεί κανένα. Εάν όμως θέλη να μην υποπέση εις κάμμίαν έλλειψιν και να φυλάξη την συνείδησίν του καθαράν, δεν θέλει ποτέ τα μεταχειρισθῆ, ειμή συμφώνως με τα καθήκοντά του. Εδώ όμιλουμέν εν γένει περί του δικαιώματος, τόν όποιον έχει ό δεσπότης του τόπου. Εις τόν επόμενον Κεφάλαιον θέλομεν εξετάσει τας περιπτώσεις, εις τας όποιας δεν ήμπορεί να απαγορεύση την είσοδον της επικρατείας του, και περαιτέρω θέλομεν ιδεί ότι τα προς τους άλλους ανθρώπους καθήκοντα τόν υποχρεούσιν, εις πολλάς περιπτώσεις, να επιτρέψη την διάβασιν και την διατριβήν εντός της επικρατείας του. Εάν ό κυριάρχης δεν συγχωρή την είσοδον της χώρας του ει μη υπό τινα αίρεσιν, οφείλει να κάμη εις τρόπον ώστε να ειδοποιώνται περί αύτης όσοι ξένοι παρουσιάζονται εις τα σύνορά του. Εις μερικάς πολιτείας, ως εις την Κίναν και την Ιαπωνίαν, απαγορεύεται εις όποιουδήποτε ξένον ή άνευ ρητής άδείας είσοδος. Εις την Ευρώπην όποιος δεν είναι έχθρός της πολιτείας, χάρει είσοδον ελευθέραν, εξαίρουμένων των πλανήτων, οίτινες εις μερικάς επικρατείας είναι άπαράδεκτοι.

§. 101. Οί ξένοι υπόκεινται εἰς τοὺς νόμους.

Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους, ὅπου καθεξέως ξένος εἰσέρχεται ἑλευθέρως, ὑποτίθεται, ὅτι ὁ κυριάρχης δὲν τῷ ἐπιτρέπει ταύτην τὴν εἴσοδον, εἰ μὴ ὑπὸ τὴν σιωπηρὰν αἴρεσιν νὰ ὑπόκηται εἰς τοὺς νόμους ἐκείνους, δηλ. οἱ ὅποιοι ἀποβλέπουσι τὴν συντήρησιν τῆς εὐταξίας, καὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ πολίτου ἢ τοῦ ὑπηκόου. Ἡ αἴρεσις αὕτη ἀπαιτεῖται τόσον ἀπὸ τὴν δημόσιον ἀσφάλειαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ δικαιώματα τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ δὲ ξένος ὑποτάσσεται εἰς αὐτὴν σιωπηρῶς μὲ μόνον τὴν εἰς τὴν ἐπικράτειαν εἴσοδόν του, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπαθέσῃ, ὅτι ἤμπορεῖ αὐτὴ νὰ τῷ συγχωρηθῇ ἀλλεοτρόπως. Ὁνομάζεται, ὡς προείπομεν, ἐξουσία, τὸ δίκαιον τοῦ διατάττειν κατ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ τόπου, καὶ οἱ νόμοι δὲν περιορίζονται εἰς τὸ νὰ κανονίζωσι τὴν πρὸς ἀλλήλους διαγωγὴν τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ προσδιορίζουσι καὶ ὅ, τι ὀφείλει νὰ γένηται κατ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπικρατείας, ἀπὸ ὑπριανδρήποτε τάξιν ἀνθρώπων.

§. 102. Καὶ εἰς τὰς παρ' αὐτῶν διαταττομένας ποινάς.

Δυνάμει τῆς ὑποταγῆς ταύτης, ὅσοι ξένοι πταίουσιν, παιδεύονται κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας. Ὁ σκοπὸς τῶν ποινῶν εἶναι νὰ ἀποδίδεται εἰς τοὺς νόμους σέβας, καὶ νὰ συντηρῆται ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐταξία.

§. 103. Τίς εἶναι ὁ κριτῆς τῶν διαφορῶν των.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅσαι κρισολογίαι ἐγερθῶσι μεταξὺ ξένων, ἢ μεταξὺ ξένου καὶ πολίτου, πρέπει νὰ δικάζωνται ἀπὸ τὸν κριτὴν τοῦ τόπου, καὶ κατὰ τοὺς ἐπικρατοῦντας αὐτόθι νόμους. Καὶ ἐπειδὴ πᾶσα κρισολογία γεννᾶται κυρίως ἀπὸ τὴν ἀρνήσιν τοῦ ἐναγομένου, ὅστις διῆσχυρίζεται ὅτι δὲν χρεωσεῖ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον τῷ ζητοῦσιν, ἔπεται ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν, ὅτι καθεξέως ἐναγόμενος ὀφείλει νὰ προσκαλῆται ἔμπροσθεν τοῦ κριτοῦ του, ὅστις μόνος ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν καταδικάσῃ καὶ νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ. Οἱ Ἑλλετοὶ καθιέρωσαν μὲ σύνεσιν τοῦτον τὸν κανόνα εἰς τὰς συμφωνίας τῆς συμμαχίας των, διὰ νὰ προλάβωσι τὰς ἐκ τῶν τοιούτων καταχρήσεων ἐνδεχομένας νὰ προκύψωσι λογοτριβάς. Κριτῆς τοῦ ἐναγομένου εἶναι ὁ κριτῆς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὅποιον ὁ ἐναγόμε-

ως αὐτος ἔχει τὴν διαμονὴν του, ἢ ἐκείνου, ὅπου ὁ ἐναγόμενος συμπίπτει νὰ εὐρεθῇ, ἐν ᾧ γεννᾶται ἡ διαφορὰ, φθάνει νὰ μὴ διαφιλονεικῶνται ἀγροὶ, ἢ δικαίωματα προσκολλημένα εἰς ἀγροὺς. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, ἐπειδὴ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κτημάτων πρέπει νὰ δεσπόζονται συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον κεῖνται, καὶ ἐπειδὴ εἰς μόνον τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπικρατείας ἀνήκει νὰ παραχωρήσῃ τὴν κατοχῆν των, ἔπεται ὅτι εἰ ἀφορῶσαι αὐτοὺς κρισολογίαι δὲν δύνανται νὰ αποφασισθῶσιν, εἰ μὴ εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ὅθεν ἐξήρτηνται.

§. 104. Προσασία ὀφειλομένη εἰς τοὺς ξένους.

Δὲν ἔμπορεῖ ὁ κυριάρχης νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν εἴσυδον τῆς ἐπικρατείας του μὲ σκοπὸν νὰ σύρῃ τοὺς ξένους εἰς παγίδας· ἀπ' οὗ τοῦδε δέχεται, ἐννοεῖται ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ τοὺς προστατεύσῃ ἐναντίον καὶ αὐτῶν τῶν ὑπηκόων του, καὶ νὰ τοῖς προμηθεύσῃ, καθέσον κρέματα ἀπὸ αὐτὸν, ἀσφάλειαν τελείαν. Διὰ τοῦτο καὶ βλέπομεν ὅτι ὁ ἡγεμὼν, ὁ ὁποῖος δίδει ἄσυλον εἰς ἕνα ξένον, δὲν θεωρεῖ ὡς μικροτέρα ὑβρίον τὸ κακὸν τὸ ὁποῖον ἤθελέ τις κάμει εἰς αὐτὸν, ἀπὸ τὴν ἀδικίαν, τὴν ὁποῖαν ἤθελεν ἐνεργήσῃ κατὰ τινος τῶν ὑπηκόων του. Ἡ φιλοξενία ἐτιμᾶτο καθ' ὑπερβολὴν ἀπὸ τοὺς παλαιούς, μὴ ἐξαιρουμένων μηδὲ αὐτῶν τῶν βαρβάρων, οἳ ἦσαν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Γερμανίας. Τὰ ἀγρία ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἐκακομεταχειρίζοντο τοὺς ξένους, οἱ Σκύθαι, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔσφαζον εἰς τὴν Ἀρτεμιν, ἐβδελύσσοντο ἐπίσης ἀπὸ ὄλους, καὶ δικαίως ὁ Γρότιος λέγει, ὅτι ἡ ὑπερβολικὴ τῶν ἀγριότητος τοὺς ἐξαιροῦσε τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐνωθῶσι διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσωσι.

§. 105. Καθήκοντά των.

Ἐυγνώμων διὰ τὴν ὁποῖαν λαμβάνει προσασίαν καὶ ὠφέλειαν, ὁ ξένος δὲν πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ σεβεται μόνον τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας, ὀφείλει περιπλέον νὰ τὴν βοηθῇ κατὰ τὴν χρείαν, καὶ νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν ὑπεράσπισίν της, καθέσον τὰ πρὸς τὴν πολιτείαν, τῆς ὁποίας εἶναι μέρος, καθήκοντά του τὸ συγχωροῦσι. Ἄλλοῦ θέλομεν ἰδεῖ τί δύναται, καὶ τί ὀφείλει νὰ κάμῃ ὅταν ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον διατρίβει, εὐρίσκεται εἰς πόλεμον. Δὲν τὸν ἐμποδίζει ὡς τόσον τίποτε νὰ τὸν ὑπερασπίζεται

ἐναντίον πειρατῶν ἢ ληστῶν, καὶ κατὰ τῶν συμφορῶν κατακλυ-
 σμοῦ τινος ἢ πυρκαϊᾶς. Πῶς δύναται αὐτὸς νὰ θῆλῃ νὰ ζῆ ὑπὸ
 τὴν προστασίαν τινος πολιτείας, νὰ ἀπολαμβάνῃ ἐξ αὐτῆς ἀνα-
 रिθμήτους ὠφελείας, χωρὶς νὰ συνεισφέρῃ παντελῶς εἰς τὴν ὑπε-
 ράσπισίν της, διαμένων ἀφρόντιστος θεατῆς τοῦ κινδύνου τῶν πο-
 λιτῶν της!

§. 106. Εἰς ποίας ἐνοχὰς ὑπόκεινται.

Ἀναμιφιβόλως ὁ ξένος δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐπιβαρυνθῆ μὲ τὰς ἐνοχὰς
 ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι μόνον καὶ μόνον ἀποβλέπουσι τοὺς πολίτας,
 ὀφείλει ὁμῶς νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς ὅλας τὰς ἄλλας. Δὲν ὑπόκειται
 εἰς τὴν στρατολογίαν, μήτε εἰς τοὺς φόρους ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι δί-
 δονται πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ ἔθνους· πρέπει νὰ
 πληρώσῃ ὁμῶς τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλονται εἰς τὰ
 φαγώσιμα, εἰς τὰς πραγματείας, κτλ. ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅσα ἀνα-
 φέρονται εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐπικράτειαν διατριβὴν του, ἢ εἰς τὰς
 ὑποθέσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκεῖ ἔρχεται.

§. 107. Οἱ ξένοι διαμένουσι μέλη τοῦ ἔθνους των.

Ὁ πολίτης, ἢ ὁ ὑπήκοος ὁποιασδήποτε πολιτείας, ὅστις ἀπο-
 δημεῖ πρὸς καιρὸν, χωρὶς νὰ σκοπεύῃ νὰ παραιτήσῃ τὴν κοινω-
 νίαν, τῆς ὁποίας εἶναι μέλος, δὲν χάνει τὴν ιδιότητά του διὰ
 τὴν ἀπουσίαν του, ἀλλὰ φυλάττει πάντοτε τὰ δικαιώματά του,
 καὶ διαμένει ὑποκείμενος εἰς τὰς αὐτὰς ἐνοχὰς. Δυνάμει τῆς φυ-
 σικῆς κοινωνίας, καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὰ ὁποῖα ἐνέχονται τὰ ἔθνη
 νὰ καλλιεργῶσιν ἀναμεταξύ των, τὸν δέχονται εἰς ξένον τόπον·
 πρέπει ὁμῶς ἐκεῖ νὰ θεωρῆται πάντοτε ὡς μέλος τοῦ ἔθνους του,
 καὶ νὰ τὸν μεταχειρίζονται ὡς τοιοῦτον.

§. 108. Ἡ πολιτεία δὲν ἔχει κανέν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ
 προσώπου τοῦ ξένου.

Ἡ πολιτεία λοιπὸν, ἥτις ὀφείλει νὰ σέβεται τὰ δικαιώματα
 τῶν ἄλλων ἔθνων, καὶ ἐν γένει ὁποιοῦδήποτε ἀνθρώπου, δὲν δύ-
 νεται νὰ ἀντιποιηθῆ κανέν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ ξένου,
 ὁ ὁποῖος μὲ τὴν εἰσοδὸν του εἰς τὴν ἐπικράτειαν, δὲν ἀποκαθί-
 ραται ὑπήκοός της. Δὲν δύναται ὁ ξένος νὰ ἀπαιτῆ τὴν ἐλευθε-

ἔσαν τοῦ νὰ διαμένῃ εἰς ὁποιοδήποτε τόπον χωρὶς νὰ σέβεται τοὺς νόμους του· ἂν τοὺς παραβιάσῃ, γίνεται τιμωρητέος, ὡς ταρατῶν τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, καὶ ἀμαρτάνων κατὰ τῆς κοινωνίας· δὲν ὑπόκειται μολοντοῦτο, ὡς οἱ ὑπήκοοι, εἰς ὅλας τὰς διαταγὰς τοῦ κυριάρχου, καὶ ἂν ἀπαιτήσωσιν ἀπὸ αὐτὸν πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ, δύναται νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν. Ὁ ξένος εἶναι πάντοτε ἐλεύθερος νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ δὲν ἔχει κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ τὸν κρατήσῃ, εἰ μὴ πρὸς καιρὸν, καὶ διὰ λόγους ἰδιαιτέρους, ὡς π. χ. εἰς καιρὸν πολέμου, διὰ τὸν φόβον, μήπως γνωρίζων τὴν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ τῶν φρουρίων του, ὁ ξένος αὐτὸς κοινοποιήσῃ τὰς γνώσεις του εἰς τὸν ἐχθρὸν. Μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας διαπλεύσαντος Ὀλλανδοῦς, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Κορέας κρατοῦσι δυνασικῶς τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι συμπίπτουσι νὰ ναυαγήσωσιν εἰς τὰ παράλια των. Ὁ Βοδέν βεβαιοῖ ὅτι τὸ τόσον ἐναντίον τοῦ δικαίου τῶν ἔθνων ἔθιμον τοῦτο ἐνεργεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν του εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ ὡς καὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἡ συνήθεια αὕτη προσβάλλει ἐπίσης τὰ δικαιώματα τοῦ μερικοῦ, καὶ ἐκεῖνα τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας αὐτὸς εἶναι μέλος. Τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὅλως διόλου εἰς τὴν Ῥωσσίαν· μία μόνη βασιλεία, ἡ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, κατέταξε τὸ εὐρύχωρον τοῦτο βασίλειον μεταξὺ τῶν πεπολιτευμένων ἐπικρατειῶν.

§. ιογ. Μήτε ἐπὶ τῶν κτημάτων του.

Τὰ πράγματα τοῦ μερικοῦ δὲν παύουσι νὰ ἀνήκωσιν εἰς αὐτὸν, καὶ ὅταν εὐρίσκεται εἰς ξένον τόπον, ἀλλ' ἀποτελοῦσι πάντοτε μέρος τῆς ὀλικῆς περιουσίας τοῦ ἔθνους. Διὰ τοῦτο αἱ ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας ὁ κύριος τοῦ τόπου ἤθελεν οἰκειοποιεῖσθαι ἐπὶ τῶν κτημάτων ἑνὸς ξένου, ἤθελαν ἐπίσης ἀντιβαίνει εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιοκτήτου, καὶ εἰς ἐκεῖνα τοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποίου εἶναι αὐτὸς μέλος.

§. ιιο. Τίνες εἶναι οἱ κληρονόμοι τοῦ ξένου.

Ἐπειδὴ ὁ ξένος ἀκολουθεῖ νὰ ᾖναι πολίτης τῆς πατρίδος του, καὶ μέλος τοῦ ἔθνους του, ὅσα πράγματα ἀφίνει ἀποθνήσκων εἰς ξένον τόπον, πρέπει φυσικὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκεῖ

νών οἱ ἑποῖοι εἶναι κληρονόμοι τού, κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας αὐτός εἶναι μέλος. Ὁ γενικός ὁμως αὐτός κατὰ τὴν δὲν ἔμπορεῖ νὰ κάμη ὡς τὰ ἀκίνητά του κτήματα νὰ μὴν ὑπόκεινται εἰς τὰς διατάξεις τῶν νόμων τῆς ἐπικρατείας, ὅπου κεῖνται. (Ὅρα §. 103.)

§. 111. Περὶ τῆς διαθήκης τοῦ ξένου.

Ἐπειδὴ τὸ δίκαιον τοῦ διαθέτειν πηγάζει ἀπὸ τὴν ἰδιοκτησίαν, δὲν δύναται τις δικαίως νὰ τὸ ἀφαιρέσῃ εἰς τὸν ξένον. Ὁ ξένος λοιπὸν ἔχει κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ νὰ κάμη διαθήκην. Ζητεῖται ὁμως τίνας νόμους ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ ὡς πρὸς τὰς διατυπώσεις καὶ ὡς πρὸς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης του. Α'. Ὡς πρὸς τὰς διατυπώσεις, φαίνεται ὅτι ὁ διαθέτης ὀφείλει νὰ φυλάξῃ τὰς νενομισμένας εἰς τὸν τόπον, ὅπου αὐτός κάμνει τὴν διαθήκην, ἔκτος μόνον ἀν' οὓς νόμοι τῆς πολιτείας, τῆς ὁποίας αὐτός εἶναι μέλος, διατάττωσιν ἀλλεοτρόπως· καθότι τότε ὑποχρεοῦται νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς παρ' αὐτῶν ὑπαγορευμένας διατυπώσεις, ἀν' θέλῃ νὰ ἔχῃ κῦρος ἡ διαθήκη του, ὡς πρὸς τὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ἐξουσιάζει εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁμιλῶ περὶ διαθήκης, ἡ ὁποία μέλλει νὰ ἀνοιχθῇ εἰς τὸν τόπον ὅπου ὁ ξένος ἀπέθανε· καθότι ἀν' τις ὁδοιπόρος κάμη διαθήκην καὶ τὴν σείλη ἐσφραγισμένην εἰς τὴν πατρίδα του, τότε εἶναι ὡσανὺ νὰ ἤθελε τὴν κάμη καὶ εἰς τὸν τόπον του, ὡς ὀφείλει νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς νόμους του. Β'. Καθόσον ἀφορᾷ τὰς διατάξεις κατ' ἑαυτὸς, παρατηρήσαμεν ἤδη ὅτι, ὅσαι ἀποβλέπουσιν ἀκίνητα πρέπει νὰ ἦναι σύμφωνα μετὰ τοὺς νόμους τῶν τόπων, ὅπου αὐτὰ κεῖνται. Πρὸς τοῦτοις ὁ ξένος δὲν ἔμπορεῖ νὰ διαθέσῃ περὶ τῶν κινήτων ἢ ἀκινήτων πραγμάτων του, τὰ ὁποῖα ἐξουσιάζει εἰς τὴν πατρίδα του, εἰμὴ συμφώνως μετὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Ὅταν δὲ τὰ κινήτα, χρήματα καὶ ἄλλα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐξουσιάζει εἰς ἄλλα μέρη, ἢ φέρει μαζῇ του, πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοὺς τοπικούς νόμους, τῶν ὁποίων τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐκτανθῇ πέραν τῆς ἐπικρατείας, ἀπὸ ἐκείνου, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ πολίτου. Ἐπειδὴ ὁ ξένος διαμένει πάντοτε πολίτης τῆς πατρίδος του, ὑπόκειται

εἰς τοὺς νόμους τῆς, ὅπου καὶ ἂν ἤθελεν ὑπάγει, καὶ ὀφείλει νὰ τοὺς ἀκολουθῇ εἰς τὰς περὶ τῶν κτημάτων των ἢ ὀποιωδήποτε κινήτων διατάξεις του. Ἀλλὰ δὲν ὑπόκειται εἰς τούτου τοῦ εἴδους τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας ὅπου εὐρίσκεται, καὶ τῆς ὁποίας αὐτὸς δὲν εἶναι πολίτης. Οὕτως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος διαδέττει καὶ ἀποθνήσκει εἰς ξένον τόπον, δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ εἰς τὴν γυναικά του τὸ μέρος τῶν κινήτων πραγμάτων του, τὸ ὁποῖον οἱ νόμοι τῆς πατρίδος του ἀποδίδουσιν εἰς τὰς χήρας.

§. 112. Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ ἄλλοθι γεννηθέντος.
(droit d'aubaine.)

Ὅσα εἴπομεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω τρεῖς παραγράφους, ἀρκούσι νὰ δείξωσι πόσον ἀδίκως οἰκειοποιεῖται τὸ δημόσιον εἰς μερικάς πολιτείας τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὁ ξένος ἀφίνει ἐκεῖ μετὰ θάνατον.

Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπισηρίζεται εἰς τὸ λεγόμενον δίκαιον τοῦ ἄλλοθι γεννηθέντος, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ ξένοι ἀποκλείονται πάσης διαδοχῆς ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας, εἰς τὰ πράγματα εἴτε πολίτου, εἴτε ξένου, καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ διορισθῶσι διὰ τῆς διαθήκης κληρονόμοι μήτε νὰ λάβωσι κἀνὲν λεγόντων. Δικαίως λέγει ὁ Γρότιος, ὅτι αἰῶνας, εἰς τοὺς ὁποίου μοιοι. Ὡς καὶ ὅταν οἱ ἰ πολιτευόμενος καὶ πεφωτ θεωρῶσι τοὺς ξένους ὡς δικαιώματα. « Οἱ λαοὶ τοὺς ὁποίους δὲν εἴμεθα φίλοι, δὲν εἶναι ἐχθροὶ τῶν πραγμάτων ἐδικόν μας. Ἐχθροὶ ἀνθρώποι γίνονται εἰμέρους μας ὡς πρὸς ἐκεῖνον οὗτος λαὸς δὲν διείμῃ πρὸς ἀναγκαίαν ἐκβλάσιν ἰκανοποίησιν ἀπὸ τῶν σχέσιν, μήτε συνθηκῶν τοῦ ἄλλοθι γεννηθέντος

κατάγεται ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδὸν οἱ ξένοι ἐθεωροῦντο ὡς πολέμικα κτενίσαν λαὸς εἰς ἄκρον πεδὲν ἐδύνατο νὰ συνειθίσωσι νὰ με τοὺς ὁποίους ἤθελαν ἔχει ἴσως ὁ νομοδιδάσκαλος Πομπόνιος, μέγιστοι, μήτε ξένοι, μήτε σύμμαχοι τοῦτο ἂν πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς ται αὐτοῦ ἰδιοκτητῆται· οἱ ἐλεύθερων· καὶ τὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ ἐκρέπει νὰ πεισῶσῃ τις ὅτι ὁ τόσον τοσοῦτον ἀπανθρώπους νόμους, ἐ τὸ νὰ μὴν ἐδύνατο νὰ λάβῃ κρὰ ἔθνη, μεθ' ὧν δὲν εἶχε μήτις ἰοδὲν ἀποδεικνύει ὅτι τὸ δίκαιον εἰς τὰς ἐπαξίους πηγὰς. Ἐπομένως

ἡμετριάσθη, ἢ καὶ ὄλως διόλου ἀκυρώθη εἰς τὰς περισσοτέρας πε-
φωτισμένας πολιτείας. Ὁ Αὐτοκράτωρ, Φραδερίκος ὁ Β'. τὸ ἀναί-
ρεσε πρῶτος διὰ διατάγματος, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἐν-
τὸς τοῦ κράτους του ἀποθνήσκοντας ξένους, νὰ διαθέτωσι τὰ
πράγματά των, ἢ ἐὰν ἀποθνήσκωσι χωρὶς διαθήκην νὰ ἔχωσι τοὺς
πλησιεστέρους συγγενεῖς των κληρονόμους. Τὸ δίκαιον τοῦ ἀλλο-
θι γεννηθέντος ἀώζεται εἰς τὴν Σαξωνίαν. ἀλλ' ὁ δίκαιος καὶ ἐ-
πεικῆς ἡγεμὼν αὐτῆς τὸ ἐνεργεῖ μόνον ἐναντίον τῶν ἐθνῶν, τὰ
ὁποῖα καθυποτάσσουσιν εἰς αὐτὸ τοὺς Σάξωνας.

§. 113. Περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἀφαιρέσεως
(droit de traite foraine.)

Τὸ δίκαιον τῆς ἀφαιρέσεως, Λατινιστὶ καλούμενον (jus detra-
ctus) εἶναι πλέον συνᾶδον μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ μὲ τὰ ἀμοι-
βητὰ καθήκοντα τῶν ἐθνῶν. Δυνάμει τούτου τοῦ δικαίου ὁ κυριάρ-
χης λαμβάνει μετρίον τι μέρος ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ εἴτε τῶν πολιτῶν,
εἴτε τῶν ξένων, τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται τῆς ἐπικρατείας του διὰ νὰ
μεταβῶσιν εἰς ἄλλην ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ἡ ἔξοδος τούτων τῶν πραγ-
μάτων ζημιώνει πραγματικῶς τὴν ἐπικράτειαν, εἶναι δίκαιον νὰ λά-
βῃ ὁ κυριάρχης τὴν ἀνήκουσαν ἀποζημίωσιν.

§. 114. Περὶ τῶν ὑπὸ ξένων ἐξουσιαζομένων ἀκινήτων.

Πᾶσα ἐπικράτεια ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ παραχωρήσῃ ἢ νὰ ἀ-
παρνηθῇ εἰς τοὺς ξένους τὴν ἀδειαν νὰ ἔχωσι γαίας, ἢ ἄλλα ἀ-
κίνητα ἐντὸς τῶν ὁρίων της. Ἄν παραχωρήσῃ ταύτην τὴν ἀδειαν,
τὰ κτήματα ταῦτα τῶν ξένων μένουσι πάντοτε ὑπὸ τὴν δικαιο-
δοσίαν καὶ τοὺς νόμους τοῦ τόπου, καὶ ὑπόκεινται εἰς τὰ διαπε-
ταγμένα δασίματα. Ἡ ἐξουσία τοῦ κυριάρχου ἐκτείνεται κατ' ἄ-
λην τὴν ἐπικράτειαν, καὶ ἡθελεν εἰσθαι ἄτοπον νὰ ἐξαιρέσῃ τις
ἀπὸ αὐτὴν μερικὰ μέρη, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ξέ-
νους. Ἄν πάλιν ὁ κυριάρχης τὴν ἀπαρνηθῇ, δὲν ἔχει κἀνεὶς τὸ
δικαίωμα νὰ παραπονεθῇ. διότι ἡμπορεῖ αὐτὸς νὰ ἔχη ἀποχρών-
τας λόγους νὰ φερθῇ τοιουτοτρόπως. καὶ οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔ-
χουσι κἀνὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐπικρατείας του, δὲν δύνανται νὰ
τὸν μεμφθῶσι, διότι κάμνει χρῆσιν τῆς δυνάμεως καὶ τῶν δικαιο-
μάτων του κατὰ τὸν δοκοῦντα αὐτῷ ἐπωφελέστερον εἰς τὴν ἐπικρά-

καιαν τρόπον. Ἐπειδὴ δὲ ἡμπορεῖ ὁ κυριάρχης νὰ ἀπαρνηθῆ εἰς τοὺς ξένους τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ ἔχωσιν ἀκίνητα, ἔχει ἀναμφιβόλως καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ μὴ τὴν παραχωρήσῃ παρὰ ὑπό τινος αἰρέσεως.

§. 115. Συνοικέσια τῶν ξένων.

Κατὰ φυσικὸν λόγον δύνανται οἱ ξένοι νὰ κάμωσι συνοικέσια εἰς ἄλλην ἐπικράτειαν. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ ἐφαίνοντο ἐπιβλαβῆ ἢ ἐπικίνδυνα εἰς τὸ ἔθνος, ἔχει τὸ δικαίωμα, ἢ μᾶλλον ἐνέχεται νὰ τὰ ἀπαγορεύσῃ, ἢ καὶ νὰ μὴ παραχωρῆ τὴν περὶ τούτων ἄδειαν, εἰ μὴ ὑπό τινος αἰρέσεως. Καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ μόνον, ἢ εἰς τὸν κυριάρχην του ἀνήκει νὰ προσδιορίσῃ ὅ, τι νομίζει συμφέρον εἰς τὴν πολιτείαν, ὀφείλουσι τὰ ἄλλα ἔθνη νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὰ περὶ τῶν τριούτων νομοθετηθέντα. Ἀπαγορεύεται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη νὰ νυμφεύεται ὁ πολίτης ξένην ἑτερόθρησκον· καὶ εἰς πολλοὺς τόπους τῆς Ἑλβετίας δὲν δύναται ὁ πολίτης νὰ νυμφευθῆ ξένην, ἂν δὲν ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὴ τῷ φέρει εἰς προῖκα ποσότητα, τὴν ὁποίαν προσδιορίζει ὁ νόμος.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'.

Δικαιώματα, τὰ ὁποῖα μένουσιν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κυριότητος καὶ τῆς ιδιοκτησίας.

§. 116. Τίνα δικαιώματα δὲν δύνανται νὰ ἀφαιρεθῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄν ἡ ἐνοχὴ δίδῃ δικαίωμα, ὡς προείπομεν, ἐπὶ τῶν πραγμάτων, χωρὶς τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ἐκπληρωθῆ, ἔπεται ὅτι, καθὲς ἐνοχὴ ἀναγκαῖα καὶ ἀναπόφευκτος προάγει δικαιώματα ἐπίσης ἀπόλυτα, ἀναγκῆα καὶ ἀναφαίρετα. Ἡ φύσις δὲν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐνοχὰς, χωρὶς νὰ δώσῃ ἐνταύτῳ τὰ μέσα τοῦ νὰ τὰς ἐκπληρώσωσιν. Αὐτοὶ ἔχουσιν ἀπόλυτον δικαίωμα ἐπὶ τῆς χρήσεως τούτων τῶν μέσων· δὲν δύνανται δὲ ποτὲ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ χάσωσι τοῦτο τὸ δικαίωμα, κατὼς μῆτε νὰ ὑπερφυγῶσι τὰς φυσικὰς τῶν ἐνοχὰς.

§. 117. Περὶ τοῦ ἐκ τῆς ἀρχαίας κοινότητος διαμένοντος δικαίου.

Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας κοινότητος ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἀδιακρίτως δικαίωμα ἐπὶ τῆς χρήσεως ὅλων τῶν πραγμάτων, καθόσον ἔχρηζον αὐτῶν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν των. Καὶ ἐπειδὴ δὲν δύνανται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ χάσωσι τοῦτο τὸ δικαίωμα, ἔπιεται ὅτι ἡ εἰσαγωγή τῆς κυριότητος καὶ τῆς ἰδιοκτησίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφαιρήσῃ εἰς κανένα ἄνθρωπον τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τῶν πραγμάτων, τοῦτέστι τὴν ἀπολύτως ἀπαιτουμένην χρῆσιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν των. Δὲν δύναται τις λοιπὸν νὰ ὑποθέσῃ τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, εἰμὴ μὲ τὴν σιωπηρὰν ἐπιφύλαξιν, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ νὰ ἔχῃ κάποιον δικαίωμα ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ὑποκειμένων πραγμάτων, εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν, ὑσερούμενος τοῦ δικαίου τούτου, ἠθέλεν ὑσερεῖσθαι τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τῶν τοιούτων πραγμάτων καὶ τοῦτο τὸ δικαίωμα εἶναι ἀναγκαῖον λείψανον τῆς ἀρχαίας κοινότητος.

§. 118. Περὶ τοῦ εἰς ἕκαστον ἔθνος διαμένοντος δικαιώματος ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν ἄλλων ἔθνων.

Ἡ κυριότης λοιπὸν τῶν ἔθνων δὲν ἐμποδίζει νὰ ἔχῃ ἕκαστον αὐτῶν κάποιον δικαίωμα ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ὅποια ἀνήκουσιν εἰς τὰ ἄλλα, εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἠθέλεν ὑσερηθῆ τὴν ἀναγκαίαν χρῆσιν τινῶν πραγμάτων, ἐξ αἰτίας τῆς ἀποκλειστικῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἄλλων. Πρέπει ὅμως νὰ ζυγίσῃ τις μετὰ προσοχῆς ὅλας τὰς περιστάσεις, διὰ νὰ κάμῃ ὀρθὴν ἐφαρμογὴν ταύτης τῆς ἀρχῆς.

§. 119. Περὶ τοῦ δικαίου τῆς ἀνάγκης.

Καλεῖται δίκαιον τῆς ἀνάγκης τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον μόνη ἡ ἀνάγκη δίδει ἐπὶ τινῶν πράξεων, ἀθεμίτων καθ' ἑαυτὰς, ὅταν χωρὶς αὐτῶν ἦναι ἀδύνατον νὰ ἐκπληρωθῇ ἐνοχὴ τις ἀναπόφευκτος. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ἡ ἐνοχὴ ὀφείλει τῶντε νὰ ἦναι ἀναπόφευκτος εἰς τὴν περίπτωσιν, ἡ δὲ πράξις, ἥ τις μέλει νὰ ἐνεργηθῇ, νὰ ἦναι ὁ μόνος τρόπος τῆς ἐκπληρώσεως ταύτης τῆς ἐνοχῆς. Ἐὰν ἡ μία ἀπὸ τὰς δύο ταύτας αἰρέσεις λείψῃ, δίκαιον ἀνάγκης δὲν ὑπάρχει.

§. 120. Περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ προμηθεύεσθαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα διὰ τῆς βίας.

Πρέπει ἡ γῆ νὰ θρέψῃ τοὺς κατοίκους της· δὲν ἔμπορεῖ δὲ τὸ δίκαιον τῆς ἰδιοκτησίας μερικῶν νὰ κάμῃ νὰ ἀποθάνωσι τῆς πείνας ἐκεῖνοι, οἳ ὑποῖτοι δὲν ἐξουσιάζουσι τίποτε. "Όταν λοιπὸν ὁποιοδήποτε ἔθνος ὑσερῆται ἀπολύτως τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, δύναται νὰ ὑποχρέωσῃ ὅσους ἐκ τῶν γειτόνων του ἔχουσι περιττὰ νὰ τῷ παραχωρήσωσι τινα εἰς δικαίαν τιμὴν, ἢ τέλος πάντων νὰ τὰ λάβῃ διὰ τῆς βίας, ἂν αὐτοὶ δὲν συγκατατίθενται εἰς τὸ νὰ τῷ τὰ πωλήσωσιν. Ἡ ὑπερτάτη ἀνάγκη ἀναγεννᾷ τὴν ἀρχαίαν κοινότητα, τῆς ὁποίας ἡ ἀναίρεσις δὲν πρέπει νὰ ὑσερῆ κανένα ἀπὸ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Τὸ αὐτὸ δίκαιον ἀνήκει εἰς τοὺς μερικούς, ὅταν τι ξένον ἔθνος ἀποποιῆται νὰ τὰ βοηθήσῃ. Ὁ Ὁλλανδὸς πλοίαρχος Βοντεκοῦ, ναυαγήσας εἰς τὸ πέλαγος, διεσώθη ἐπὶ τῆς λέμβου μὲ μέρος τοῦ πληρώματός του, καὶ ἐλλιμενίσθη εἰς ἓν τῶν Ἰνδικῶν παραθαλασσίων, τοῦ ὁποίου οἱ βάρβαροι κάτοικοι τῷ ἀπεποσῆθησαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα· οἱ Ὁλλανδοὶ τὰ ἔλαβον ὁμως μὲ τὸ ξίφος εἰς τὸ χέρι.

§. 121. Περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ μεταχειρίζεσθαι πράγματα ἀλλότρια.

Παρομοίως εἰάν ἔθνος τι ἔχη κτεπείγουσαν χρεῖαν πλοίων, ἀμαξῶν, ἔππων, ἢ ἐργοχείρου τῶν ξένων, δύναται νὰ κάμῃ αὐτῶν χρῆσιν, ἐκουσίως ἢ βιαίως, φθάσει νὰ μὴν εὑρίσκωνται οἱ ἰδιοκτῆταί των εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην. Ἐπειδὴ ὁμως δὲν ἔχει ἐπὶ τούτων τῶν πραγμάτων δικαίωμα μεγαλύτερον ἀφ' ὅσον τῷ δίδει ἡ ἀνάγκη, ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τὴν ὁποίαν αὐτῶν κάμνει χρῆσιν, εἰάν ἔχη τὰ μέσα. Ἡ συνήθεια τῆς Εὐρώπης ἐπικυρόνει ταύτην τὴν γνώμην· εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης, κρατοῦνται τὰ ἐν τῷ λιμένι εὑρισκόμενα ξένα πλοῖα, πληρόνεται ὁμως ἡ χρῆσις των.

§. 122. Περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀρπάζειν γυναῖκας.

Τὰ ἔθνη δὲν δύνανται νὰ συντηρηθῶσι καὶ νὰ διαιωισθῶσι εἰμὴ διὰ τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐάν λοιπὸν λαὸς τις δὲν ἐσύγκειτο εἰμὴ ἀπὸ ἀνδρας, ἢ θελεν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προμηθευθῇ τὰς ἀπολύτως ἀναγκαῖας εἰς τὴν συντήρησίν των γυναῖκας· καὶ εἰάν οἱ γεί-

τονές των, οί οποίοι ἤθελαν ἔχει περίττας, δέν συγκατατίθεντο
 νὰ τὰς παραχωρήσωσιν, ὁ λαός οὗτος ἤθελε δικαίως καταφύγει τὴν
 ἄρπαγὴν τῶν Σαβίνων. Ἐὰν ὁμως συγχωρῆται εἰς ἓν ἔθνος νὰ
 ζητήσῃ διὰ τῶν ὄπλων μίαν νέαν εἰς γάμον, καμμία νέα ἰδιαιτέριος
 δέν ἠμπορεῖ νὰ βιασθῆ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς, μήτε νὰ ὑπανδρευθῆ
 δικαιωματικῶς τὸν ἄρπαγάτης. Ταύτην τὴν παρατήρησιν δέν τὴν
 ἔκαμαν οἱ συγγραφεῖς οἱ οποίοι ἀπεφάσισαν ἐν γένει καὶ χωρὶς ἐ-
 ξαιρέσιν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δέν ἔπραξαν καμμίαν ἀδικίαν εἰς ταύ-
 τὴν τὴν περίστασιν. Πρέπει ὁμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι αἱ Σαβίνας
 ἔσερξαν ἐκουσαι τὴν τύχην των· καὶ ὅταν τὸ ἔθνος των ἔδραξε τὰ
 ὄπλα διὰ νὰ τὰς ἐκδικήσῃ, ὁ ζῆλος μὲ τὸν ὁποῖον ἐρρίφθησαν ἐν
 μέσῳ τῶν μαχομένων μερῶν, ἔδειξαν ἀποχρώντως ὅτι ἀνεγνώριζον
 εὐχαρίσως τοὺς Ῥωμαίους ὡς νομίμους συζύγους των. Περιπλέον οἱ
 Ῥωμαῖοι, ὡς πολλοὶ διίσχυρίζονται, δέν ἦσαν κατ' ἀρχὰς, εἰμὴ
 ἄθροισμὰ τι ληστῶν, ἐνωθέντων ὑπὸ τὸν Ῥωμύλον, καὶ δέν ἐσχημά-
 τισον ἀληθές ἔθνος, ἢ κράτος· εἶχον λοιπὸν κάθε δίκαιον οἱ γει-
 τονικοὶ λαοὶ νὰ μὴ τοῖς παραχωρήσωσι γυναῖκας· καὶ ὁ φυσικὸς νό-
 μος, ὅστις δέν παραδέχεται εἰμὴ τὰς ἀληθεῖς πολιτικὰς κοινωνίας,
 δέν ἀπαιτοῦσε ποσῶς νὰ δώσωσιν οἱ ἄλλοι εἰς τὴν ληστρικὴν ταύ-
 τὴν κοινωνίαν τὰ μέσα τοῦ νὰ διαιωσιθῆ. ἔτι ὀλιγώτερον δὲ εἶχεν
 αὐτὴ τὸ δικαίωμα νὰ προμηθευθῆ ταῦτα τὰ μέσα διὰ τῆς βίας.
 Παρομοίως κἀνὲν ἔθνος δέν ἐνείχετο νὰ δώσῃ ἄνδρας εἰς τὰς Ἀμα-
 ζόνας. Ὁ γυναικεῖος οὗτος λαός, ἂν ποτε ὑπῆρξεν, ἀφαιρεῖτο ἐ-
 θελουσίως τὰ μέσα τοῦ νὰ διαιωσιθῆ χωρὶς ξένης βοήθειας.

§. 123. Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ περάσματος.

Τὸ δίκαιον τοῦ περάσματος εἶναι καὶ αὐτὸ λείψανον τῆς ἀρ-
 χαίας κοινότητος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὀλόκληρος ἡ γῆ ἀνήκει κοινῶς εἰς
 ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ καθεὶς ἀπῆρχετο ὅπου ἤθελε, κατὰ
 τὰς χρεῖας του. Κανείς δέν δύναται νὰ σερηθῆ ὅλως διόλου τοῦ-
 το τὸ δίκαιον· (§. 117.) ἡ χρῆσις του ὁμως περιορίζεται παρὰ
 τῆς κυριότητος καὶ τῆς ἰδιοκτησίας, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὀπι-
 ῶν, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἐνεργήσῃ εἰμὴ εὐλαβοῦμενος τὰ δικαίω-
 ματα τῶν ἄλλων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι νὰ προ-
 τιμᾶται τὸ συμφέρον τοῦ ἰδιοκτήτου ἀπὸ ἐκεῖνο ὑποουδήποτε ἄλ-

λου. "Όταν λοιπόν ο κύριος τινος χώρας δέν κρίνη εὐλόγον· να σοὶ παραχωρήσῃ τὴν εἴσοδον, πρέπει να ἔχῃς λόγους ἰσχυροτέρους τῶν ἐδικῶν του, διὰ να εἰσέλθῃς ἐναντίον τῆς θελήσεώς του. Τοιοῦτον εἶναι τὸ δίκαιον τῆς ἀνάγκης, τὸ ὁποῖον συγχωρεῖ τὴν εἰς ἄλλας περιελάσεις ἀθέμιτον πρᾶξιν τοῦ να μὴν εὐλαβηθῆς τὸ δίκαιον τῆς κυριότητος. "Όταν πραγματικὴ τις ἀνάγκη σε βιάζῃ να εἰσέλθῃς εἰς ξένην χώραν, π. χ. ἐὰν δέν ᾔῃαι ἀλλέως δυνατὸν να ἀποφύγῃς ἐπικείμενόν τινα κίνδυνον, ἐὰν δέν ἤμπορῆς να διαβῆς ἄλλοθεν διὰ να προμηθευθῆς τὰ πρὸς τὴν ἀναγκαῖα, ἢ διὰ να ἐκπληρώσῃς ἐνοχὴν τινα ἀναπόφευκτον, δύνασαι να διαβῆς βιαίως ἀπὸ τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀδίκως δέν σε συγχωροῦσι να περάσῃς. Ἐὰν ὅμως παρομοία ἀνάγκη ὑποχρεῶνῃ τὸν ἰδιοκτήτην να μὴ σε ἀφήσῃ να πλησιάσῃς, τότε αὐτὸς πράττει δικαίως, καὶ τὸ δικαίωμά του προτιμᾶται τοῦ ἐδικοῦ σου. Οὕτω τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον κινδυνεύει εἰς τὴν θάλασσαν, ἔχει τὸ δικαίωμα να εἰσέλθῃ καὶ διὰ τῆς βίας εἰς ξένον λιμένα. Ἐὰν ὅμως τὸ πλοῖον τοῦτο ᾔῃαι μολυσμένον ἀπὸ πανώλην, ὁ κύριος τοῦ λιμένος θέλει τὸ ἀπομακρύνει μὲ κανονοβολισμοὺς, χωρὶς να παραβῆ μήτε τὴν δικαιοσύνην, μήτε αὐτὴν τὴν ἐπιείκειαν, ἢ ὁποία, εἰς τοιαύτην περίστασιν, ὀφείλει να προτιμᾷ τὰ ἴδια συμφέροντα.

§. 124. Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ προμηθεύεσθαι τὰ πράγματα, ἃν τις ἔχει χρεῖαν.

Τὸ δίκαιον τοῦ διαβαίνειν διὰ τινος τόπου ἢ θελεν, ὡς ἐπιτοπλεῖζόν, εἶσθαι ἀνωφελές, ἂν δέν εἶχέ τις καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ προμηθεύεσθαι εἰς δικαίαν τιμὴν τὰ πράγματα, τῶν ὁποίων ἔχει χρεῖαν· εἶδομεν ὅμως (§. 120.), ὅτι δύναται τις, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, να λάβῃ ζωοτροφία μὲ τὴν βίαν.

§. 125. Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ κατοικεῖν εἰς ξένον τόπον.

Εἰς τὸ περὶ τῶν ἐξορίσων Κεφάλαιον ἐσημειώσαμεν, ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικαίωμα να κατοικήσῃ μέρος τι τῆς γῆς, καὶ ὡς εἰς τοὺς μερικοὺς, ἢ ἀρχὴ αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς ὁλόκληρα τὰ ἔθνη. Ἄν λαὸς τις ἐξωσθῆ ἀπὸ τὸν τύπον τῆς διαμονῆς του, ἔχει τὸ δικαίωμα να ζητήσῃ ἄλλον· καὶ τὸ ἔθνος ἄρα πρὸς τὸ ὁποῖον ἀποτείνεται, ὀφείλει να τὸ ἐπιτρέψῃ να κατοικήσῃ τού- λάχιζον διὰ μερικὸν καιρὸν εἰς πᾶν ἐπικράτειάν του, ἂν δέν ἔχῃ

σημαντικούς λόγους να τὸ ἀποποιηθῆ. Ἐὰν δμως ὁ τόπος, τὸν ὁποῖον κατοικεῖ, ἐξαρκῆ μετὰ βίας εἰς αὐτὸ τὸ ἴδιον, δὲν ἠμπορεῖ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑποχρεωθῆ νὰ δεχθῆ ξένους εἰς παντοτεινὴν κατοικίαν, ἀλλ' ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ δύνανται νὰ ἀποκατασταθῶσιν ἄλλου, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς αὐτοὺς νὰ προσασθῶσι τὸ δίκαιον τῆς ἀνάγκης διὰ νὰ κατοικήσωσιν αὐτότε χωρὶς τῆς συγκατάθεσιν τοῦ ἐξουσιάζοντος τὸν τόπον. Ὡς τὸσον πρέπει νὰ εὕρωσιν αὐτοὶ οἱ φυγάδες κάποιον ἄσυλον, καὶ ἐὰν ἀπορρίψωσιν ἀπὸ ὅλους, δύνανται νὰ ἀποκατασταθῶσι δικαίως εἰς τὸν τυχόντα τόπον, ὅπου ἤθελαν εὕρει ἀποχρῶσαν ἔκτασιν γῆς, χωρὶς νὰ σερηθῶσιν οἱ κάτοικοι τῆς ἀναγκαίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτην τὴν περίπτωσιν ἡ ἀνάγκη δὲν τοῖς δίδει εἰ μὴ τὸ δίκαιον τῆς κατοικίας· ὀφείλουσι δὲ νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς ὅλας τὰς ὑποφερτὰς αἰρέσεις, τὰς ὁποίας ἤθελεν ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς ὁ κύριος τοῦ τόπου, οἷον νὰ πληρώνωσι φόρον, νὰ γένωσιν ὑπήκοοί του, ἢ τοῦλάχισον νὰ ζῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν του, καὶ νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ αὐτὸν εἰς κάποια πράγματα. Τὸ δίκαιον τοῦτο εἶναι, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα δύο, λαίψανα τῆς ἀρχαίας κοινότητος.

§. 126. Περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶναι ἀνεξάντλητος.

Ἠναγκάσθημεν ἐνίοτε, διὰ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν τακτικὴν ἐννοιαν τοῦ συγγράμματός μας, νὰ ὁμιλήσωμεν ἀκαίρως περὶ τοῦ προκειμένου. Οὕτως, ὁμιλοῦντες περὶ τῆς θαλάσσης ἐσημειώσαμεν (Βιβλ. Α'. §. 281.) ὅτι τὰ πράγματα τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶναι ἀνεξάντλητος, δὲν δύνανται νὰ ὑποπέσωσιν εἰς κανενὸς κυριότητα ἢ ἰδιοκτησίαν, διότι εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον κατάστασιν, εἰς ἣν ἡ φύσις τὰ ἐγέννησε, δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται κατὰ τὰ ἄλλα εἰς τὴν κυριότητα, ἀν ἡ χρῆσις τῆς ἦναι ἀνεξάντλητος, μένουσι κοινὰ ὡς πρὸς ταύτην τὴν χρῆσιν. Οὕτως ὁ ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ὑπόκειται εἰς τὴν κυριότητα καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν, μένει κοινὸς καθὼς ῥέον ὕδωρ· τούτέστιν ὁ κύριος αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ κανένα νὰ λαμβάνῃ ἐκ τοῦ ὕδατός του.

Οὕτως ἡ θάλασσα, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐξουσιαζόμενα αὐτῆς μέρη, χρησιμεύει εἰς τὴν θαλασσοπλοΐαν ἀπάντων· δὲν δύναται λοιπὸν ὁ ἔχων τὴν κυριότητα αὐτῆς νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν αὐτόθεν πορείαν εἰς τὰ πλοῖα, ἐξ ὧν δὲν ἔχει αἰτίαν νὰ φοβῆται. Ἡμπορεῖ ὁμοίως κατὰ περίσασιν νὰ συμβῆ νὰ ἀπαγορεύσῃ δικαίως ὁ κύριος τοῦ πράγματος τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, καίτοι ἀνεξάντλητον· τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν δὲν ἡμπορῇ τις νὰ τὸ μεταχειρισθῆ χωρὶς ἐνόχλησιν ἢ βλάβην του. Π. γ. ἂν δὲν δύνασαι νὰ ἔλθῃς νὰ λάβῃς ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ μου, χωρὶς νὰ διαβῆς διὰ τῆς γῆς μου, καὶ νὰ βλάψῃς τοὺς καρπούς της, σὲ ἀποκλείω διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητον χρῆσιν τοῦ ρέοντος ὕδατος, τὴν ὁποίαν ὑσερεῖσαι κατὰ περίσασιν.

§. 127. Περὶ δικαίου, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις εἶναι ἀθάνατος.

Ὄνομάζεται χρῆσις ἀθάνατος ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνεργεῖται χωρὶς βλάβην ἢ ἐνόχλησιν τοῦ ἰδιοκτῆτου· δίκαιον δὲ χρήσεως ἀθάνατος εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει τις νὰ μεταχειρισθῆ τὰ ἀλλότρια πράγματα, χωρὶς νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην των μῆτε ζημίαν μῆτε ἐνόχλησιν. Τὸ δίκαιον τοῦτο πηγάζει ἀπὸ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖόν τις ἔχει ἐπὶ πραγμάτων χρήσεως ἀνεξάντλητου· καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπιφυλάττει ὁ φυσικὸς νόμος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὸ δίκαιον τῆς χρήσεώς των, καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς κυριότητος καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ φύσις, ἡ ὁποία προσδιορίζει τὰ ἀγαθὰ της διὰ τὸ κοινὸν ὄφελος ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δὲν ὑπομένει νὰ μὴ λαμβάνῃ χώραν ἢ χρῆσις, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ προμηθεύσωσι χωρὶς ζημίαν τοῦ ἰδιοκτῆτου, καὶ μὲ τὴν ἀκαιρεότητα τῶν δικαιωμάτων του.

§. 128. Περὶ τῆς φύσεως τούτου τοῦ δικαίου ἐν γένει.

Τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς ἀθάνατος χρήσεως δὲν εἶναι τέλειον ὡς τὸ δίκαιον τῆς ἀνάγκης· ἀνήκει δὲ εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν ἡ χρῆσις, τὴν ὁποίαν τις θέλει νὰ κάμῃ πράγματος ἐδικοῦ του, δὲν θέλει προξενήσῃ εἰς αὐτὸν ζημίαν ἢ ἐνόχλησιν. Ἐὰν ἄλλοι ἀξιῶσι νὰ κρίνωσι περὶ τούτου, καὶ νὰ ὑποχρεώσωσι τὸν μὴ θέλοντα ἰδιοκτῆτην, αὐτὸς δὲν θέλει πλέον εἶσθαι κύριος τοῦ πράγ-

ματός του. Πυλλάκις ἢ χρῆσις τινος πράγματος θέλει φανῆ ἀδῶα εἰς ὅποιον ζητεῖ νὰ ὠφεληθῆ ἀπ' αὐτὴν, μολονότι πραγματικῶς δὲν εἶναι τοιαύτη· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπιχειρίζεται νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἰδιοκτήτην, κινδυνεύει νὰ τὸν ἀδικήσῃ, ἢ μᾶλλον τὸν ἀδικεῖ ἤδη, καθότι παραβιάζει τὸ ὅποιον αὐτὸς ἔχει δικαίωμα νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ πρακτέου του. Εἰς ὅλας λοιπὸν τὰς ἀμφιβόλους περιπτώσεις δὲν ἔχομεν εἰμὴ δίκαιον ἀτελές ἐπὶ τῆς ἀδῶας χρήσεως τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων.

§ 129. Καὶ εἰς τὰς μὴ ἀμφιβόλους περιπτώσεις.

Ὅταν ὁμως ἡ ἀδῶτης τῆς χρήσεως ᾖ ναι προφανῆς, καὶ ὅπως διόλου ἀναμφίβολος, ἢ ἀπάρνησις εἶναι ὕβρις. καθότι ὄχι μόνον ὑσερεῖ τις ἐναργῶς τοῦ δικαιώματός του ἐκεῖνον, ὅστις ζητεῖ τὴν ἀδῶαν χρῆσιν, ἀλλὰ δεικνύει ὡς πρὸς αὐτὸν καὶ ὕβριστικὴν διάθεσιν μίσους ἢ περιφρονήσεως. Ὅστις ἀποποιεῖται εἰς πλοῖον ἐμπορικὸν τὴν διάβασιν τινος πορθμοῦ, ἢ εἰς ἀλιεῖς τὴν ἐλευθερίαν νὰ ξηράνωσι τὰ δίκτυά των εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ἢ νὰ λάβωσιν ἐκ τοῦ ὕδατός τινος ποταμοῦ, παραβιάζει προφανῶς τὸ ἐπὶ ἀδῶας χρήσεως δίκαιόν των. Εἰς ὅλας ὅμως αὐτὰς τὰς περιπτώσεις, εἰάν ἢ ἀνάγκη δὲν βιάζῃ, δύναται τις νὰ ζητήσῃ τοὺς λόγους τῆς ἀπαρνήσεως· καὶ εἰάν ὁ κύριος τοῦ πράγματος δὲν δώσῃ κανένα, θέλει θεωρηθῆ ὡς ἀδικος, ἢ ὡς πολέμιος, κατὰ τοῦ ὁποῖου θέλει τις πράξῃ ὅπως ἢ φρόνησις τὸ ἀπαιτήσῃ.

§ 130. Περὶ τῆς χρήσεως τούτου τοῦ δικαίου μεταξὺ τῶν ἔθνων.

Μένει λοιπὸν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη γενικόν τι δίκαιον ἐπὶ τῆς ἀδῶας χρήσεως τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων, ἀνήκει ὅμως εἰς τὸ ἔθνος νὰ κρίνῃ, ἂν ἢ χρῆσις, τὴν ὁποίαν τις ζητεῖ νὰ κάμῃ πράγματος ἀνήκοντος εἰς αὐτὸ, εἶναι ἀληθῶς ἀδῶα· καὶ εἰάν τὴν ἀτυποιοθῆ, ὀφείλει νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους του, μὲ τὸ νὰ μὴν ἠμπορῆ νὰ ὑσερήσῃ τοὺς ἄλλους τῶν δικαιωμάτων των κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του. Καθότι ἡ ἀδῶα χρῆσις τῶν πραγμάτων δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὴν κυριότητα ἢ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, αἱ ὁποῖαι δίδουσι μόνον τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ τις εἰς τὰς ἰδιαιτέρας περιπτώσεις, ἂν τῶν τι ἢ χρῆσις ᾖ ναι ἀδῶα. Ἐκεῖνος δέ, ὁ ὁποῖος κρίνει, πρέπει νὰ

ἔχη τοὺς λόγους του, καὶ νὰ τοὺς ἐκθέσῃ, ἂν θέλῃ νὰ φαίνεται, ὅτι κρίνει, καὶ ὄχι ὅτι ἐνεργεῖ κατ' ἀρέσκειαν ἢ μὲ κακὴν προαίρεσιν.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι'.

Πῶς ὀφείλει τὸ ἔθνος νὰ μεταχειρίζεται τὸ δίκαιον τῆς κυριότητός του, διὰ νὰ ἐκπληρῶνῃ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους καθήκοντά του, ὡς πρὸς τὴν ἀθάνατον χρῆσιν.

§ 131. Γενικὸν καθήκον τοῦ ἰδιοκτῆτου.

Ἐπειδὴ τὸ δίκαιον τῶν ἔθνῶν πραγματεύεται τόσον περὶ τῶν καθηκόντων τῶν ἔθνῶν, ὅσον καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων των, ἀφοῦ εἰς τὸ περὶ τῆς ἀθάνατης χρήσεως Κεφάλαιον εἶπομεν τί δύνανται τὰ ἔθνη νὰ ἀπαιτήσωσι ἀπὸ τὸν ἰδιοκτῆτην, ὀφείλομεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῶν πρὸς τοὺς ἄλλους καθηκόντων αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰδιοκτῆτου. Ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἀνήκει νὰ κρίνῃ ἂν τῶντι ἢ χρῆσις εἶναι ἀθάνατη, ἂν δὲν προξενῇ εἰς αὐτὸν μὴτε βλάβην μὴτε ἐνόχλησιν, ὀφείλει καὶ αὐτὸς νὰ μὴν ἀπαγορεύῃ τὴν βλαβερὰν χρῆσιν εἰμὴ διὰ λόγους ἀληθεῖς καὶ βασίμους· τὸ φυσικὸν δίκαιον τὸ ἀπαιτεῖ, καὶ δὲν πρέπει αὐτὸς νὰ παρατηρῇ μικρολογίας, ἀσημάντους ζημίας, ἢ μίαν ἀνεπαίσθητον ἐνόχλησιν· τὰ χρέη τῆς ἀνθρωπότητος τὰ ἀπαγορεύουσι, καὶ ὁ ἀμοιβαῖος ἔρωσ, τὸν ὁποῖον πρὸς ἀλλήλους χρεωσοῦσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀπαιτεῖ ἔτι μεγαλύτερας θυσίας. Ἐκαστον λοιπὸν ἔθνος ὀφείλει νὰ ρυθμίσῃ τὴν ὡς πρὸς τοῦτο διαγωγὴν του κατὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ τὰς χρείας τῶν ἄλλων, καὶ νὰ θεωρῇ ὡς μηδὲν παραμικρὸν τι ἔξοδον, ἢ ὑποφερτὴν τινα ἐνόχλησιν, ὅταν ἐντεῦθεν μέλλῃ νὰ προκύψῃ μέγαλον καλὸν διὰ τοὺς ἄλλους. Δὲν εἶναι ἡμῶς ὑπόχρεως νὰ ἐξυδευθῇ σημαντικὰ, ἢ νὰ ὑποφέρῃ μεγάλας ἐνοχλήσεις, διὰ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τοὺς ἄλλους χρῆσιν τινα, μὴτε πολλὰ ὠφέλιμον, μὴτε ἀναγκαίαν. Ἡ θυσία, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ἀπαιτοῦμεν δὲν προσβάλλει τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους· πρέπει φυσικὰ νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τὰ ἐπίλοιπα ἔθνη θέλουσιν ἀμοιβαίως φερθῆναι ὡς καὶ αὐτὸ, καὶ ἐκ τούτου ὅποια ἀγαθὰ θέλουσι προκύψῃ δι' ὅλας τὰς πολιτείας!